

Розділ 5

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

<http://doi.org/10.26565/1727-6667-2025-1-21>
УДК 35:342.7

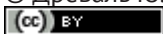
Древаль Юрій Дмитрович,
доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри менеджменту та публічного врядування
Національного університету водного господарства та природокористування,
вулиця Соборна, 11, м. Рівне, 33000, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7347-9433>
e-mail: drevaly@ukr.net

БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ ТА ПЕРСПЕКТИВІ

Анотація. Проаналізовано питання щодо значущості безпеки у процесі формування та розвитку людської цивілізації – від античних часів і до сьогодення. Гіпотезою дослідження визнано положення про те, що історичний досвід має важливе значення і для сучасних заходів із забезпечення безпеки окремих людей та соціуму в цілому. При цьому наголос зроблено на безпеці людини, адже безпека людини визнається однією з найвищих соціальних цінностей. Під таким кутом зору аналізується і проблематика співвідношення свободи і безпеки, яка існувала споконвічно, як споконвічним було прагнення людини до якихось ніким не обмежених дій (свобода) та водночас намагання якимось чином обмежувати цю свободу (як правило, з міркувань забезпечення безпеки як для соціуму та держави, так і для окремої людини).

Причому, у процесі історичного поступу суттєвим чином змінювалося і відношення до забезпечення безпеки людини та участі в цьому процесі органів державної влади. Доведено, що водночас перманентною була і залишається проблема впливу влади на забезпечення безпеки окремих осіб та соціуму в цілому. Найперше вона стосувалася якраз співвідношення свободи (як вільного вибору особою власної поведінки) та безпеки (найперше, як державно-владних заходів з безпеки, які почасти обмежували і права та свободи громадян). Сучасному демократичному врядуванню властивий постійний пошук балансу між «безпекою» та «свободою». Проте, на що звертається особлива увага, у разі настання кризових явищ чи збройної агресії пріоритетне значення надається національній безпеці (що є вимушеним і необхідним, адже за таких умов насамперед держава має убезпечити громадян від усіляких загроз та небезпек, які загрожують національній безпеці та разом з тим і безпеці окремих індивідів).

© Древаль Ю. Д., 2025

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

Ключові слова: безпека, безпека людини, історична спадщина безпеки, національна безпека, права і свободи людини, свобода і безпека, безпека людини в умовах воєнного стану.

Як цитувати: Древаль Ю. Д. Безпека людини в історичній ретроспективі та перспективі. *Теорія та практика державного управління*. 2025. Вип. 1 (80). С. 378–389. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2025-1-21>

Постановка проблеми. Взаємини поміж окремими людьми та людськими спільнотами досить часто породжують конфліктні ситуації, які за певних обставин загрожують безпечному існуванню окремої людини та навіть соціуму в цілому. Відомо, що безпека – це одна з найбільш важливих цінностей людини і суспільства, разом з тим – це і чи не найбільш важлива проблема забезпечення життєдіяльності людських колективів та соціуму в цілому. Причому, будь-які аспекти забезпечення безпеки прямо чи побічно стосуються безпеки людини та особистості в різних її проявах. Безпека людини також є історичною категорією, яка з часом змінювалася та навіть наповнювалася якісно новим змістом. Найперше це стосується співвідношення свободи кожної окремої людини та заходів держави, спрямованих на забезпечення національної, соціальної та особистісної безпеки (у класичному співвідношенні, – «свободи» і «безпеки»). Природно, що в процесі історичного розвитку постійно тривало й осмислення різнобічних небезпек, які так чи інакше стосувалися проблеми виживання людини та людства в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різнобічні аспекти проблематики безпеки людини інтенсивно досліджуються в руслі багатьох наукових напрямів, зокрема загальної філософії та філософії людини, національної безпеки, правознавства, політології, державного управління, психологічної безпеки та інформаційної безпеки. Час від часу аналізується й історична спадщина феномену безпеки. Не випадково Б. Бузан (*Barry Buzan*) та Л. Гансен (*Lene Hansen*), аналізуючи різнобічні аспекти міжнародних досліджень безпеки, окремо наголошують на тій обставині, що «історичні процеси, якими закладалися основи формування сучасної концепції безпеки..., також мали наслідки для того, як слід вивчати безпеку» [1, р. 32].

Водночас існує стала тенденція поміщати історичні сюжети в більш широку канву національної чи будь-якої іншої безпеки. До того ж, у питанні історичної спадщини забезпечення безпеки дослідники переважно зосереджують увагу на тих подіях, які безпосередньо вплинули на сучасний дискурс з відповідної проблематики (найперше, на Загальну декларацію прав людини 1948 року та Доповідь ООН «Про людський розвиток» 1994 року; див., напр.: [2; 3]). У цьому сенсі беззаперечну цінність для дослідників має становити розвідка В. В. Бурке-Вайта (*W.W. Burke-White*), в якій аналізується вплив Загальної декларації прав людини на подальшу зовнішню політику США у питаннях безпеки, у тому числі, – і вплив концепції прав людини на еволюцію відношення Конгресу до війни у В'єтнамі [4, р. 251].

Поки що недостатньо опрацьованою залишається проблема комплексного аналізу феномену безпеки в історичній ретроспективі, з охопленням суспільно-політичних відносин, основ нормативно-правового регулювання, а також розвитку філософської та історико-правової думки на тему захищеності людини від різноманітних загроз та небезпек. Найперше у даному разі має йтися як про межі втручання держави у права і свободи громадян, так і про активну життєву позицію громадян та громадськості у процесі забезпечення власної безпеки. Першочергово це стосується забезпечення безпеки громадян в умовах різнобічних криз та збройних конфліктів.

Метою статті визначено уточнення суттєвих особливостей забезпечення безпеки людини в історичній ретроспективі і, на цій основі, – систематизацію сучасних підходів щодо співвідношення «свободи» та «безпеки» в суспільному розвитку.

Методологія дослідження. Досягнення зазначеної мети ґрунтується на цивілізаційному підході та принципові історизму. Під цивілізацією загалом розуміється головна, максимально узагальнена типологічна одиниця класифікації країн і народів, яка фіксує найбільш істотні їх відмінності між собою й одночасно об'єднує їх на основні уявлення про єдність людської історії. У даному разі слід звернути увагу на узгодженість терміна «цивілізація» з латинським словом «*civilis*» – громадянин. Відтак і цивілізація – це окрім іншого такий стан розвитку суспільства, якому властиві високий рівень культури та самосвідомості жителів певного соціуму. Все це має безпосереднє відношення і до забезпечення безпеки органами влади та громадянами (державою, забезпечуючи належну безпеку людей та соціуму, не переходить межу, яка стосується дихотомічного співвідношення «регулювання» та «домінування»; громадяни належним чином захищаються державою, але поряд з цим в межах наявного «правового поля» самостійно беруть посильну участь у забезпеченні власної безпеки та безпеки інших громадян). Принцип історизму стосовно даного предмету дослідження, як зауважують Г. Ситник та М. Орел, «полягає в тому, що процес розвитку будь-якого об'єкта (процесу) в контексті вивчення його безпеки необхідно розглядати з урахуванням історичних умов його виникнення та функціонування, тобто кожен об'єкт (процес) має свою історію безпеки зі своїми якісними та кількісними характеристиками результатів розвитку» [5, с. 49].

Основні результати дослідження. Історична ретроспектива у буквальному розумінні означає «озирання назад», а ще точніше – аналіз будь-яких сучасних явищ чи процесів на основі досвіду минулих поколінь (тобто, «історичної спадщини»). Все це стосується і проблеми забезпечення безпеки, яка супроводжувала людство упродовж усього часу цивілізаційного поступу.

Дійсно, питання безпеки людини завжди було актуальним, що найперше завдячує особливостям спілкування окремих індивідів та різнобічних колективів, якому було властиве постійне виникнення та подолання конфліктних ситуацій. Природно, що доволі часто конфлікти переростали в кризові ситуації, а кризи – у збройні протистояння. До всього слід додати і ті загрози, які мали суто природний характер (стихії, паводки та ін.). З часом кількість загроз та небез-

пек лише постійно зростала, що завдячувало як ускладненню суспільних відносин, так і появі та примноженню численних небезпек природно-технологічного характеру. Сучасне ж суспільство взагалі постало перед дилемою – або змінювати(вдосконалювати) традиційні підходи до забезпечення безпеки людини та соціуму в цілому, або постати перед проблемою виживання.

Уже в перших писаних правилах поведінки та ранніх законах простежується забезпечення безпеки як одного з провідних компонентів регулювання суспільних відносин (реформи Солона та Клісфена, закони Ману, Хаммурапі та XII Таблиць).

Працями давньогрецьких мислителів взагалі було започатковано наукове осмислення феномену безпеки, яке у тому чи іншому форматі продовжується і до сьогодення. За Аристотелем, зокрема, держава із «змішаною» формою устрою, де розумно поєднуються елементи демократії й олігархії, якраз і спроможна надати реальне забезпечення безпеки усім жителям країни (детальніше див.: [6, с. 126-128]). Широко відоме і платонівське розуміння безпеки, яке загалом зводилося до заходів щодо «попередження шкоди державі». За оцінкою ж сучасної польської дослідниці Е. Паньковської (*Edyt Pankowska*), переважна більшість давньогрецьких мислителів безпеку асоціювала «з любов'ю, миром і стабільністю або ж із свідомою відмовою від застосування насильства (цит. по: [7, с. 97]).

Природно, що в ранніх чи рабовласницьких державах першочергова увага відводилася якраз безпеці держави (адже в умовах чи не постійних збройних конфліктів якраз безпека держави була майже рівнозначною і безпеці її жителів). Відтак і «загальне благо», яким оперували тодішні мислителі, насамперед пов'язувалося з діяльністю посадових осіб та з державно-владним механізмом в цілому.

У часи Середньовіччя уявлення про безпеку людини значною мірою визначались релігійним світоглядом та пануючими на той час релігійними догматами. Власне і забезпечення безпеки найперше відносилось до божественного провидіння. Причому, і в ці часи реальне забезпечення безпеки відносилось до прерогатив держави (при цьому пріоритет віддавався домінуванню церковної влади на світському, що переконливо відобразилося у творчій спадщині Фоми Аквінського).

Поодинокі ж згадки на тогочасні загалом світські підходи до тлумачення безпеки людини залишалися не більше ніж епізодичними висловами, які не мали і не могли мати більш-менш помітного суспільного резонансу. Наприклад, як зазначає Р.Б. Валкер (*R.B. Walker*), проводячи порівняльний аналіз на теми безпеки та суверенітету, середньовічна система позначає принципом ієрархічної субординації: «розуміння світу як континууму від низького до високого, від багатьох до небагатьох, від Божих створінь до Бога, від тимчасового до вічного» [8, р. 10].

Якісно новий етап у відношенні до безпеки людини припадає на часи Відродження, яке й знаменувало повернення до людини як основи буття. Не випадково О. Дзьобань та Р. Михайловський звертають увагу якраз на те, що тодішні мислителі «розглядали людину як найвищу цінність, і всі її проблеми перебували в центрі уваги мислителів того часу» [9, с. 15]. Власне, і політичне вчення Ніколо Макіавеллі (1469-1527; *Niccolò di Bernardo dei Machiavelli*, італ.), яке зіграло

важливу роль у процесі формування сучасної теорії політики, але в деяких аспектах базувалося на культурі насилля та аморальності (макіавеллізм), виходить з вірного постулату, що політика – це лише автономна сторона людської діяльності, вона є втіленням свободної людської волі в рамках необхідності.

Сучасний дискурс на тему безпеки людини безпосередньо завдячує напрацюванням мислителів Нового часу, зокрема Гуго Гроція, Бенедикта Спінози, Томаса Гоббса, Джона Локка, Іммануїла Канта та Георга Гегеля. Причому, окремі сюжети на тему безпеки повністю узгоджувалися з їхніми філософськими та державно-правовими поглядами. Природно, що не всі тогочасні мислителі приділяли належну увагу якраз феномену безпеки. У цьому сенсі на першочергову увагу заслуговує теоретична спадщина Томаса Гоббса та Іммануїла Канта.

За Томасом Гоббсом (1588-1679, *Thomas Hobbes*), як це відзначено у знаменитому «Левіафані» (1651 р.), «впродовж того часу, коли люди живуть без загальної влади, яка б усіх тримала у страху, вони перебувають у становищі, яке називається війною, і це війна всіх проти всіх». На думку мислителя, єдиний вихід із такого становища речей – це обопільна згода всіх підданих на установлення «загальної влади» чи держави (мета держави – «головним чином забезпечити безпеку», «домовленості без меча – це лише слова, які не в змозі забезпечити людині безпеку», «верховна влада згубна меншою мірою, ніж її відсутність, і шкода виникає тоді, коли більшість важко кориться меншості» [10, с. 152, 184, 196].

На окрему увагу заслуговує і трактат Іммануїла Канта (1724-1804, *Immanuel Kant*, нім.) «До вічного миру» (1795 р.), в якому мислитель глибоко аналізує причини і наслідки війни, а також пропонує власне бачення шляхів до «вічного миру». В якості фундаментальних засад реалізації такої ідеї пропонуються заходи із забезпечення безпеки людини «знизу», тобто кожен «з метою своєї особистої безпеки може і повинен вимагати від іншого спільного вступу в устрій, подібний громадянському, де кожному може бути забезпечено його право» [11, с. 124].

Основи сучасного нормативно-правового регулювання було закладено тогочасною конституантою, яка бере початок від Великої Хартії Вольностей 1215 року і набула чіткого формального виразу у конституціях другої половини XVIII століття (найперше Конституції США 1787 року, Конституції Речі Посполитої 1791 року, Декларації прав людини і громадянина 1789 року та Конституції Франції 1791 року).

З тих пір і питання безпеки все частіше стало розглядатися у нерозривному зв'язку з правами та обов'язками громадян. Однак, упродовж наступних століть у питаннях безпеки беззаперечний пріоритет віддавався дихотомічній проблематиці «війни і миру» та забезпеченню безпеки держави як безумовного пріоритету суспільствознавчих студій. Дві спустошливі світові війни та поява «супердержав» лише посилили зазначену тенденцію. Домінантними тенденціями наступних десятиліть стали холодна війна та глобальна безпека від ядерного голокосту. Відтак і безпека окремої людини розчинялася в концепціях захисту національних інтересів та ідеологічної боротьби.

Проте з часом зримо виявилось та загострилося чимало глобальних проблем, які поставили під сумнів і спроможність забезпечення безперервного

розвитку людства на основі традиційних підходів та механізмів забезпечення безпеки (це і глобальні екологічні проблеми, і загрози тероризму, і поява та масштабне розповсюдження епідемій...). Все це спонукало і до перегляду традиційних поглядів на пріоритети забезпечення безпеки у різних її проявах. Об'єктивне підґрунтя для повноцінного забезпечення безпеки окремих громадян та соціуму в цілому надавали процеси глобалізації, які стрімко додали національні бар'єри та остаточно покінали з епохою національної окремішності. На межі 1980-х – 1990-х рр., здавалося, увійшли у минуле і проблеми протистояння «великих держав», а разом з тим – і загроза «ядерного голокосту».

Оновлення політичного дискурсу на тему безпеки доволі виразно проявилось у тогочасних доповідях та програмах Організації Об'єднаних Націй (ООН). У доповіді Генерального секретаря ООН Бутроса Бутроса-Галі (*Boutros Boutros-Ghali*) «Нові підходи для підтримання миру» (1992 р.) було визначено і оновлені пріоритети світового співтовариства у питаннях безпеки (наголос зроблено на концепті гуманітарної безпеки, який розкривався у поняттях «гуманітарна катастрофа», «гуманітарні операції ООН», «примус до миру в ім'я загальнолюдських цінностей») [12]. Лейтмотивом доповіді «Людський розвиток», яку було опубліковано Програмою розвитку ООН у 1994 р., стало розуміння необхідності здійснення глобального переходу у мисленні від ядерної безпеки до безпеки людини (при цьому доволі оптимістично заявлялося, що упродовж п'ятдесяти років після ядерного спустошення Нагасакі та Хіросіми людство успішно пережило своє перше критичне випробування щодо запобігання світовому ядерному руйнуванню). Зрештою, як заявлялося у доповіді, «людська безпека – це дитина, яка не померла, хвороба, яка не поширилася, робота, яку не скоротили, етнічна напруга, яка не вибухнула насильством, дисидент, якого не змусили замовкнути. Людська безпека – це не зброя, а людське життя та гідність» [13, р. 22].

Відповідним чином змінювалася і тональність досліджень на тему безпеки. На межі XX-XXI століть пріоритетним напрямом таких досліджень стало питання щодо співвідношення свободи і безпеки. Найперше це стосувалося своєрідного «поля напруги» між свободою і безпекою.

Історичне підґрунтя для оновленого розуміння співвідношення свободи і безпеки склало відоме вже з XVIII століття гасло: «Ті, хто готові пожертвувати нагальною свободою заради короточасної безпеки, не гідні ні свободи, ні безпеки» (*Those who would give up essential Liberty, to purchase a little temporary Safety, deserve neither Liberty nor Safety*). Це гасло знайшло втілення в «чотирьох свободах» Ф. Рузвельта (*Franklin Delano Roosevelt*), які було озвучено у промові в Конгресі США 6 січня 1941 року (детальніше щодо цього див.: [14]). Безпосереднім провісником сучасного дискурсу з цієї проблематики стала праця Ф. Гаєка (*Friedrich August von Hayek*, нім.) «Шлях до рабства» (1944 р.), яка стала своєрідним маніфестом у боротьбі людства за свободу та проти деспотії в різних її формах. Автор, який слушно вважається одним з найбільш яскравих представників лібералізму, вказував на два види безпеки: «обмежену, яка доступна для всіх, а отже, є не привілеєм, а законною вимогою людини, та абсолютну безпеку, яку у вільному світі надати всім неможливо..» [15, с. 48].

У тлумаченні З. Баумана (*Zygmunt Bauman*), який на межі 1990-х – 2000-х рр. був одним із авторитетних дослідників процесів глобалізації, «свобода, пов'язана з небезпеками, може породити не менше нещастя, ніж безпека без свободи... Людям потрібні як свобода, так і безпека, і принесення в жертву одного чи іншого викликає страждання» [16, р. 49-50].

Відношення до проблем безпеки зазнало суттєвих змін під впливом теракту 11 вересня 2001 року, який став безпосередньою причиною доволі масштабної війни проти тероризму (вдосконалення системи безпеки в аеропортах та інших місцях масового перебування людей, а також впровадження антитерористичних заходів, які в окремих випадках обмежують громадянські права).

За цієї причини, і в «полі напруги» між свободою і безпекою відверта перевага стала надаватися якраз «полюсу безпеки». Причому такі заходи застосовували і демократичні країни, які упродовж століть та десятиліть власного історичного розвитку сповідували принципи верховенства права та захисту прав людини як найвищої соціальної цінності. Що ж стосується авторитарних режимів чи країн, для яких свобода людини обмежувалась конституційними фікціями та суто декларативними заявами, то для них взагалі не існувало ніякого іншого «полюсу», окрім «полюсу» диктату та паплюження прав людини.

При цьому варто зауважити, що обмеження прав і свобод людини має бути правомірним, тобто таким, що ґрунтується на базовому законодавстві і не допускає свавілля у даному питанні. До характерних ознак дефініції «правове обмеження» відносяться: 1) звуження обсягу і змісту існуючих прав і свобод людини (змістова характеристика цієї ознаки проявляється в тому, що особа внаслідок застосування правових обмежень відчуває зменшення свободи допустимих дій, закріплених у законодавстві); 2) формальна визначеність обмеження, яка полягає у тому, що правові обмеження завжди повинні бути передбачені нормами права; 3) встановлення обмеження з певними цілями, метою (проте цільовий характер обмеження не є його обов'язковою ознакою, а є лише умовою його обґрунтованості – ознакою обґрунтованого обмеження» (додатково з цього приводу див.: [17, с. 83-84]).

Питання щодо співвідношення свободи і безпеки, яким донедавна опікувалися переважно теоретики, в умовах широкомасштабного російського вторгнення в Україну однозначно перемістилося у практичну площину. Так, відповідно до Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року, у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [18].

Таке обмеження прав і свобод є вимушеним і необхідним, адже в умовах відвертої збройної агресії стрімко зростає і кількість загроз та небезпек, з яки-

ми можуть справитися лише органи державної влади. В умовах воєнного стану, як слушно зазначає Н Пархоменко, «інтереси окремої особистості або певних соціальних груп, у т. ч. цінність життя окремої людини як цінності права, поступилися першістю цінності збереження суспільства і держави. Саме на забезпечення інтересів і благ держави та нації, їх захист і збереження, спрямовані всі організаційно-правові зусилля держави у надзвичайний період воєнного стану. Реалізація цих завдань у підсумку дасть змогу державі забезпечити добробут і безпеку кожної людини, громадянина, що є її основним завданням» [19, с. 42].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Питання забезпечення безпеки людини не втрачало власної актуальності в усі часи та історичні епохи. Причому, воно було актуальним як для кожної особистості, яка має усвідомлювати рівень загроз та небезпек, та відповідним чином коригувати власну поведінку, так і для держави та соціуму – які мають забезпечувати безпеку кожної окремої людини та суспільства в цілому.

У процесі історичного розвитку суттєвим чином змінювалося і відношення до забезпечення безпеки людини та участі в цьому процесі органів державної влади (основні віхи: давньогрецьке чи «полісне» розуміння забезпечення безпеки, залежність принаймні мінімального рівня забезпечення безпеки людини від «божественного провидіння» та волі сановних осіб за часів Середньовіччя, геніальні здогадки щодо безпеки та свободи як природного права людини у Нові часи, властиві сучасності постійні пошуки оптимального співвідношення свободи і безпеки людини). Дійсно, завжди була важливою і на сьогодні не втрачає актуальності проблема впливу влади на забезпечення безпеки людини. Найперше вона стосується якраз співвідношення свободи (як вільного вибору особою власної поведінки) та безпеки (найперше, як державно-владних заходів з безпеки, які почасти обмежують і права та свободи громадян). Авторитарним державам властиве домінування влади у питаннях безпеки, яке відверто порушує права і свободи громадян. Сучасному демократичному врядуванню властивий постійний пошук балансу між «безпекою» та «свободою». Проте, в демократичних державах у разі настання кризових явищ чи збройної агресії пріоритетне значення надається національній безпеці (що є вимушеним і необхідним, адже за таких умов якраз держава має убезпечити громадян від усіляких загроз та небезпек, які загрожують національній безпеці та разом з тим і безпеці окремих індивідів, і від яких індивід не має змоги самотійно убезпечитися).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Buzan Barry & Hansen Lene. The Evolution of International Security Studies. New York: Cambridge University Press, 2009. 384 p. URL: <https://ir101.co.uk/wp-content/uploads/2018/10/buzan-the-evolution-of-international-security-studies-compressed.pdf>
2. Breslin S., Christou G. Has the human security agenda come of age? Definitions, discourses and debates. *Contemporary Politics*. 2015. No 21(1). P. 1–10. DOI: <https://doi.org/10.1080/13569775.2014.993904>
3. Elliott L. Human security/environmental security. *Contemporary Politics*. 2015. № 21(1). P. 11–24. DOI: <https://doi.org/10.1080/13569775.2014.993905>

4. Burke-White W. W. Human Rights and National Security: The Strategic Correlation. *All Faculty Scholarship*. 960. 2004. P. 249-280. URL: https://scholarship.law.upenn.edu/faculty_scholarship/960
5. Ситник Г. П., Орел М. Г. Національна безпека в контексті європейської інтеграції України. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. 372 с. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/336/files/7148e643-1410-42f1-a6b6-f4cf15aeb638.pdf>
6. Себайн Джордж Г., Торсон Томас Л. Історія політичної думки / Пер. з англ. Київ: Основи, 1997. 838 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Sebain_Dzhordzh_H/Istoriia_politychnoi_dumky.pdf?
7. Загуменна Ю. О. Проблеми публічної безпеки в елліністичній політико-правовій думці Античної Греції: історико-правовий аналіз. *Нове українське право*. 2022. Вип. 1. С. 94-102. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/203/184>
8. Walker R. B. J. Security, Sovereignty, and the Challenge of World Politics. *Alternatives*. 1990. № 15:1. P. 3-27. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/030437549001500102>
9. Дзьобань О. П., Михайловський Р. А. Проблема безпеки: від античності до Ренесансу. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2016. Вип. 6. С. 11-18. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12193/1/Dzoban_Mihaylovskiy_11-18.pdf
10. Гоббс, Томас. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / Пер. з англ. Київ: Дух і Літера, 2000. 601 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Thomas_Hobbes/Leviafan_abo_Sut_budova_i_povnovazhennia_derzhavy_tserkovnoi_ta_svitskoi.pdf
11. Кант, Іммануїл. До вічного миру. Європейський Союз: від ідеї до імплементації. Практикум / Упорядники: М. К. Кеда та ін.: Навч.-метод. посібник. Чернівці: Десна-Поліграф, 2017. 616 с. С. 121-133. URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/5914/1/>
12. Доповідь Генерального секретаря ООН Бутроса Галі «Нові підходи для підтримання миру» (1992 рік). URL: <https://www.un.org/sg/en>
13. HUMAN DEVELOPMENT REPORT 1994 / Published for the United Nations Development Programme (UNDP). New York Oxford: Oxford University Press, 1994. 226 p. URL: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr1994encompletenostats.pdf>
14. Древаль Ю. Д. Співвідношення свободи та безпеки: від «чотирьох свобод» Ф. Рузвельта і до сьогодення. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: тези доп. X Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 19 листоп. 2021 р.). Харків: ХНУВС, 2021. 340 с. С. 59-61. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789>
15. Гаєк, Фрідріх. Шлях до рабства / Пер. з англ. Київ: Наш Формат, 2022. 208 с. URL: https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/shjdir/v7n1/v7n1_04.pdf
16. Bauman, Zygmunt. Globalization: The Human Consequences. New York: Columbia University Press 1998. 136 p.
17. Львова О. Л. Обмеження прав людини: поняття та зміст. *Правова держава*. 2021. Вип. 32. С. 81-89. URL: <https://pravova-derzhava.org/assets/images/issues/32/pravova-derjava-32-2021.pdf>
18. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
19. Пархоменко Н. М. Трансформація ціннісних засад права та правотворчої діяльності в умовах воєнного стану. *Правова держава*. 2023. Вип. 34. С. 37-46. URL: https://pravova-derzhava.org/assets/images/issues/34/pravova-derjava-34-2023_.pdf

Стаття надійшла до редакції 27.03.2025

Стаття рекомендована до друку 30.04.2025

Yuriy Dreval, Doctor in Public Administration, Professor, Professor of the Department
of Management and Public Governance of National University of Water and Environmental Engineering
11, Soborna Street, Rivne, 33000, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7347-9433> e-mail: drevaly@ukr.net

HUMAN SECURITY IN HISTORICAL RETROSPECTIVE AND PROSPECTIVE

Abstract. The issue of the significance of security in the process of formation and development of human civilization is analyzed - from ancient times to the present day. The hypothesis of the study is the position that historical experience is also important for modern measures to ensure the security of individuals and society as a whole. At the same time, emphasis is placed on human security, because human security is recognized as one of the highest social values. From this perspective, the issue of the relationship between freedom and security, which has existed since time immemorial, is also analyzed, as the human desire for some unrestricted actions (freedom) and at the same time the attempt to somehow limit this freedom (as a rule, for reasons of ensuring security for both society and the state, and for the individual) was eternal.

The aim of the article is to clarify the features of ensuring human security in historical retrospect and, on this basis, to clarify the relationship between «freedom» and «security» in social development.

Moreover, in the process of historical progress, the attitude towards ensuring human security and the participation of state authorities in this process has also changed significantly. It has been proven that at the same time the problem of the influence of government on ensuring the security of individuals and society as a whole was and remains permanent. First of all, it concerned the ratio of freedom (as a free choice of a person's own behavior) and security (primarily as state-authority security measures, which partly limited the rights and freedoms of citizens). Modern democratic governance is characterized by a constant search for a balance between «security» and «freedom.» However, what is particularly noteworthy is that in the event of a crisis or armed aggression, priority is given to national security (which is forced and necessary, because under such conditions it is the state that must protect citizens from all kinds of threats and dangers that threaten national security and, at the same time, the safety of individuals).

Keywords: *security, human security, national security, historical heritage of security, human rights, freedom and security.*

In cites: Dreval, Yu. D. (). Human security in historical retrospective and prospective. *Theory and Practice of Public Administration*, 1 (80), 378–389. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2025-1-21> [in Ukrainian].

REFERENCES:

1. Buzan Barry & Hansen Lene.(2009). The Evolution of International Security Studies. New York: Cambridge University Press. URL: <https://ir101.co.uk/wp-content/uploads/2018/10/buzan-the-evolution-of-international-security-studies-compressed.pdf>

2. Breslin, S. & Christou, G. (2015). Has the human security agenda come of age? Definitions, discourses and debates. *Contemporary Politics*, 21(1), 1–10. DOI: <https://doi.org/10.1080/13569775.2014.993904>
3. Elliott, L. (2015). Human security/environmental security. *Contemporary Politics*, 21(1), 11–24. DOI: <https://doi.org/10.1080/13569775.2014.993905>
4. Burke-White, W. W. (2004). Human Rights and National Security: The Strategic Correlation. *All Faculty Scholarship*, 960, 249–280. URL: https://scholarship.law.upenn.edu/faculty_scholarship/960
5. Sytnyk, G.P. & Orel, M.G. (2021). National Security in the Context of Ukraine's European Integration. Kyiv: Interregional Academy of Personnel Management. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/336/files/7148e643-1410-42f1-a6b6-f4cf15aeb638.pdf> [in Ukrainian].
6. Sebain, George G. & Thorson, Thomas L. (1997). History of Political Thought / Translated from English. Kyiv: Osnovy. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Sebain_Dzhordzh_H/Istoriia_politychnoi_dumky.pdf [in Ukrainian].
7. Zagumenna, Yu. O. (2022). Problems of public security in the Hellenistic political and legal thought of Ancient Greece: historical and legal analysis. *New Ukrainian Law*, 1, 94–102. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/203/184> [in Ukrainian].
8. Walker, R. B. J. (1990). Security, Sovereignty, and the Challenge of World Politics. *Alternatives*, 15:1, 3–27. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/030437549001500102>
9. Dzyoban, O. P. & Mykhailovsky, R. A. (2016). The problem of security: from antiquity to the Renaissance. *Philosophy and political science in the context of modern culture*, 6, 11–18. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12193/1/Dzoban_Mihaylovskiy_11-18.pdf [in Ukrainian].
10. Hobbes, Thomas. (2000). Leviathan, or the Essence, Structure and Powers of the State, Ecclesiastical and Civil / Trans. from English. Kyiv: Spirit and Letter. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Thomas_Hobbes/Leviafan_abo_Sut_budova_i_povnovazhennia_derzhavy_tserkovnoi_tasvitskoi.pdf [in Ukrainian].
11. Kant, Immanuel. (2017). To eternal peace. The European Union: from idea to implementation. Workshop / Compiled by: M.K. Keda et al.: Educational and methodological manual. Chernihiv: Desna–Polygraph URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/5914/1/> [in Ukrainian].
12. Report of UN Secretary-General Boutros-Ghali «New Approaches to Peacekeeping» (1992). URL: <https://www.un.org/sg/en> [in Ukrainian].
13. HUMAN DEVELOPMENT. REPORT 1994. (1994) / Published for the United Nations Development Programme (UNDP). New York Oxford: Oxford University Press. URL: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr1994encompletenostats.pdf>
14. Dreval, Yu. D. (2021). The relationship between freedom and security: from F. Roosevelt's «four freedoms» to the present. Modern problems of legal, economic and social development of the state: theses of the 10th International Scientific and Practical Conference (Kharkiv, November 19, 2021). Kharkiv: KhNUVS, 59–61. URL: <http://reposit.sc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789> [in Ukrainian].
15. Hayek, Friedrich. (2022). The Road to Slavery / Translated from English. Kyiv: Nash Format. URL: https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/shjdir/v7n1/v7n1_04.pdf [in Ukrainian].
16. Bauman, Zygmunt. (1998). Globalization: The Human Consequences. New York: Columbia University Press.

17. Lvova, O. L. (2021). Restrictions on human rights: concept and content. *Rule of Law*, 32, 81-89. URL: <https://pravova-derzhava.org/assets/images/issues/32/pravova-derjava-32-2021.pdf> [in Ukrainian].

18. On the introduction of martial law in Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated February 24, 2022 No. 64/2022 (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> [in Ukrainian].

19. Parkhomenko, N. M. (2023). Transformation of the value principles of law and law-making activity under martial law. *Legal State*, 34, 37-46. URL: https://pravova-derzhava.org/assets/images/issues/34/pravova-derjava-34-2023_.pdf [in Ukrainian].

The article was received by the editors 27.03.2025

The article is recommended for printing 30.04.2025